

ECONOMIA AGRICULTURII

Agricultura în Țările Central și Est-Europene în perioada postaderare – primele lecții

Cecilia ALEXANDRI

Institutul de Economie Agrară

Abstract

The paper presents an evaluation of the effects generated by the Common Agricultural Policy adoption in the eight Central and East-European countries that joined the European Union in the year 2004.

The impact assessment starts from the macro-economic developments, from the evolution of the population's incomes and food demand, next focusing upon the problems of the agricultural and rural development sector. Certain conclusions and recommendations are also highlighted, that may be useful to the New Member States Romania and Bulgaria.

Keywords: *common agricultural policy, Central and East-European Countries.*

JEL classification: Q18, Q15, Q13.

Introducere

Au trecut aproape 3 ani de la aderarea primelor opt țări foste comuniste la Uniunea Europeană, iar primele evaluări ale situației lor în perioada post-aderare ne pot oferi informații utile pentru identificarea și rezolvarea problemelor care ne așteaptă în anii imediat următori. Procesul de integrare a agriculturii și spațiului rural se dovedește a fi unul anevoios chiar și în țări în care nivelul de dezvoltare a acestor sectoare este mult mai avansat decât în România (de exemplu Ungaria,

Cehia). Funcționarea instituțiilor și întărirea capacității administrative este esențială pentru derularea fondurilor destinate fermierilor și orice întârziere în acest domeniu poate conduce la tensiuni sociale. Pe de altă parte, între așteptările fermierilor privind aderarea la Uniunea Europeană și ceea ce se poate întâmpla efectiv pot exista diferențe semnificative. Experiența celor care au aderat în anul 2004 ne vorbește despre creșterea poverii administrative pentru fermieri și pentru instituțiile statului, ca și de concurența crescută din partea fermierilor din țările UE-

15, care primesc plăți directe cu mult mai mari. Pe de altă parte, creșterea sprijinului financiar pentru agricultură și creșterea prețurilor la multe din produsele agricole ar reprezenta partea bună a lucrurilor, din punctul de vedere al fermierilor.

Dar procesul de implementare a Politicii Agricole Comune va produce efecte la nivelul întregii societăți (al fermierilor, al consumatorilor, al contribuabililor), iar conștientizarea și evaluarea lor cantitativă și calitativă ne va lua ceva timp.

1. Efectele extinderii la nivel macroeconomic

Impactul extinderii din anul 2004 asupra indicatorilor macroeconomici ai Uniunii Europene a fost relativ modest: Produsul Intern Brut exprimat în prețuri curente a crescut cu numai 5%, iar exprimat la paritatea puterii de cumpărare a crescut cu 9%, în timp ce populația Uniunii Eu-

ropene a crescut cu 20%. Totuși, ritmul creșterii economice a fost mult mai puternic în țările nou aderate, înregistrând o valoare de 4,9% comparativ cu numai 1,9% în țările din UE-15, în anul 2004 (Tabelul 1).

Perspectivile privind evoluțiile macroeconomice pot suferi ajustări în viitor în special datorită modificării prețului petrolului, a raportului de schimb USD/Euro și a altor factori referitori la climatul investițional, cererea consumatorilor ca și impactului reformelor structurale. Este totuși neîndoielnic faptul că țările nou aderate vor deveni zona cea mai dinamică a Europei, cu o piață și o cerere internă în continuă creștere.

Totuși, o problemă majoră căreia vor trebui să-i facă față sectoarele agricole din noile state membre va fi continua apreciere a monedei naționale față de euro, datorată în principal afluxului de investiții străine directe și transferului de fonduri comunitare. Rezultatul acestui

Tabelul 1: Perspective privind evoluția indicatorilor macro-economici în Uniunea Europeană, în perioada 2002-2012

	% față de anul precedent)										
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Creșterea populației în:											
- UE-25	0,3	0,4	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
- UE-15	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
- UE-10	-0,1	0,0	-0,9	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Creșterea PIB în:											
- UE-25	1,1	1,0	2,4	2,0	2,3	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
- UE-15	1,1	0,9	2,3	1,9	2,2	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4
- UN-10	2,4	3,7	4,9	4,3	4,5	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3
Rata inflației în:											
- UE-25 (%)	2,1	1,9	2,1	1,9	1,7	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9

Sursa: DG for Agriculture, 2005.

proces va fi scăderea prețurilor produselor agricole și a plăților către fermieri, atunci când sunt transformate din euro în monedă locală. Se presupune că odată cu aceasta vor scădea și prețurile la o serie de inputuri, cum ar fi combustibilii, îngrășămintele sau mașinile agricole, ceea ce ar diminua impactul negativ al aprecierii monedei naționale asupra competitivității produselor agricole. Totuși, pe termen lung, acest trend va fi simțit și va produce presiuni pentru restructurarea sectorului agricol și creșterea competitivității sale comparativ cu alte sectoare economice.

2. Efectele extinderii la nivelul agriculturii și spațiului rural

Aderarea noilor state membre din Centrul și Estul Europei la Uniunea Europeană va avea un impact semnificativ asupra agriculturii europene în anii care urmează. Suprafața agricolă a Uniunii Europene a crescut cu 25%, în timp ce producția a crescut numai cu 10% pentru multe produse, pe când numărul fermierilor a sporit cu mai mult de 50%. Aceste cifre indică marele potențial al agriculturii din noile țări aderente, care însă nu a fost complet exploatat, dar și productivitatea extrem de scăzută a forței de muncă.

Sectorul agricol din aceste țări are de făcut față unor provocări majore privind productivitatea factorilor (Tabelul 2).

Productivitatea fermelor este sub nivelul celor din vechile țări membre. Productivitatea scăzută a factorilor este determinată în principal de înzestrarea scăzută cu factori de producție, folosirea redusă a inputurilor precum îngrășămintele, pesticidele și mașinile agricole. Structura neadecvată a fermelor (inclusiv excesiva lor fărâmițare) limitează accesul la capi-

talul pentru investiții și astfel contribuie la menținerea acestei productivități scăzute în multe din noile state membre.

O altă caracteristică a agriculturii din multe din țările nou aderente este importanța relativ ridicată a acestei ramuri în ocuparea forței de muncă, deși ponderea agriculturii la formarea Produsului Intern Brut este în scădere (Tabelul 2).

Observăm că în timp ce în vechile state membre ponderea populației ocupate în agricultură este în medie de 4,3% (și 3,8% în anul 2004), în noile state se menține la nivele ridicate (13% în anul 2000 și 12,5% în anul 2004). Aceste valori ridicate ale ocupării în agricultură își au originea atât în productivitatea scăzută a muncii în aceste țări, cât în folosirea gospodăriilor rurale și a fermelor ca locuri de retragere pentru forța de muncă din alte sectoare economice (în principal industrie) aflate în plin proces de restructurare. Totuși, este exagerată de multe ori importanța ponderii ridicate a agriculturii în crearea Produsului Intern Brut și în ocuparea forței de muncă, uitându-se că și alte state, actualmente membre ale UE-15 au pornit de la niveluri similare sau apropiate. De exemplu, în Spania, ponderea agriculturii în PIB cu 5 ani înainte de aderare și în Portugalia în momentul aderării era apropiată de media celor zece state nou aderente (D. Sedik, 2004).

Finanțarea agriculturii prin măsurile preconizate de Politica Agricolă Comună, în special acordarea plăților directe, posibilitățile de finanțare suplimentară din fondurile naționale și cotele de producție, acestea vor funcționa conform hotărârilor adoptate la întâlnirea la vârf de la Copenhaga (2002). Din cele 10 state membre, 8 au adoptat schema unică de plată la hectar (cunoscută sub numele de SAPS) în timp ce Slovenia și Malta implementează

Tabelul 2: Indicatori privind productivitatea parțială a factorilor de producție din agricultură și dimensiunea sectorului agricol în țările europene (anul 2000)

Țara	Valoarea adăugată (VAB) pe persoană ocupată (euro)	Valoarea adăugată (VAB) pe hectar (Euro)	Pondere VAB din agricultură în PIB (%)	Pondere populației ocupate în agricultură în total populație ocupată (%)
<i>Cele 10 țări nou aderate</i>	<i>3160</i>	<i>312</i>	<i>3,4</i>	<i>13</i>
Polonia	1840	273	2,9	19
Ungaria	8427	327	3,9	6
Slovacia	4706	230	4,5	7
Republica Cehă	8875	431	3,4	5
Slovenia	10457	1725	2,9	10
Estonia	5510	285	4,7	8
Letonia	2593	123	4,0	14
Lituania	3191	240	6,9	20
Malta	26000	6500	2,0	2
Cipru	23500	2455	3,5	9
<i>UE-15</i>	<i>21629</i>	<i>1123</i>	<i>1,7</i>	<i>4,3</i>
Belgia	33848	1915	1,1	1,9
Danemarca	35697	1326	2,0	3,7
Germania	19811	1112	0,9	2,6
Grecia	12244	2106	6,8	17,0
Spania	22848	891	3,7	6,9
Franța	32667	1062	2,3	4,2
Irlanda	20626	612	2,6	7,9
Italia	25882	1840	2,4	5,2
Luxemburg	32750	970	0,6	2,4
Olanda	36207	4434	2,2	3,3
Austria	10906	716	1,2	6,1
Portugalia	4419	699	2,4	12,5
Finlanda	8082	537	0,9	6,2
Suedia	13958	562	0,7	2,9
Marea Britanie	25224	680	0,7	1,5
ROMÂNIA¹⁾	2683	554	12,7	31,6

Notă: ¹⁾ datele pentru România se referă la anul 2004.

Sursa: European Commission, *Directorate for Agriculture* (2002); pentru România, calcule proprii pe baza Anuarului Statistic, 2005.

schema unică de plată pe fermă, aflată actualmente în curs de adoptare și de țările UE-15. Până în anul 2009, toate statele nou aderate vor trebui să adopte schema unică pe fermă, în varianta regională. Celelalte două țări (România și Bulgaria), a căror aderare s-a produs în anul 2007, vor adopta în prima etapă plata unică la hectar (SAPS).

O problemă care a suscitat multe discuții se referă la faptul că la reuniunea de la Copenhaga s-au adoptat soluții pentru implementarea Politicii Agricole Comune care oferă pentru cele zece state nou aderate perspective financiare mult mai puțin favorabile decât cele de care se bucură țările UE-15. Astfel, țările nou aderate vor atinge nivelul plăților directe obținute de fermierii din țările UE-15 abia în anul

2013. Cu alte cuvinte, Politica Agricolă Comună aplicată în vechile state UE-15 este mult mai generoasă financiar decât cea prevăzută pentru UE-10 și, de asemenea, pentru România și Bulgaria în perspectivă. Una din explicațiile oferite acestei situații are la bază faptul că agricultura din țările Central și Est-Europene este diferită de cea din țările UE-15, deoarece există o productivitate scăzută a factorilor, veniturile fermierilor sunt mult mai scăzute decât în Europa de Vest, iar în multe țări din această zonă fărâmițarea terenurilor este excesivă (Polonia, România), existând în același timp semnificative excedente de forță de muncă (Tabelul 3). În acest context, acordarea unor plăți directe mult mai mici (se începe cu 25% din nivelul țărilor UE-15 și se crește gra-

Tabelul 3: Ponderea fermelor mai mici de 5 hectare în numărul total de ferme și în terenul agricol utilizat

Țara	Anul	Procent din total ferme	Procent din total teren agricol utilizat
UE-15	1997	55,3	5,4
Grecia	1997	75,8	31,7
Marea Britanie	1997	14,6	0,5
Italia	1997	75,6	19,0
Danemarca	2000	3,0	0,2
Germania	1997	31,0	2,2
Spania	1997	52,7	5,1
Franța	1997	26,2	1,3
Portugalia	1997	75,9	14,3
România ^{*)}	2002	93,5	35,4
Lituania	1998	66,0	30,0
Letonia	1999	30,0	4,0
Polonia	2000	56,4	19,5

Sursa: D. Sedik, 2004; pentru România cifrele au la bază datele din Recensământul General Agricol, 2002/2003.

dual, urmând a se ajunge la 100% după zece ani) se consideră că nu va inhiba procesul de restructurare de care au nevoie sectoarele agricole ale acestor țări. Mersul spre o agricultură competitivă și implementarea *acquis*-ului comunitar constituie o importantă prioritate în țările Central și Est-Europene, iar acordarea plăților directe în cuantumul celor din țările UE-15 ar încetini acest proces și ar conserva actuala structură agrară destul de fărâmițată.

Dar, dezavantajarea țărilor Central și Est-Europene comparativ cu agricultorii din țările UE-15 nu se oprește aici, deoarece plățile directe se acordă la tonă (în cazul cerealelor, plantelor uleioase și plante proteice), iar plata la hectar rezultă prin înmulțirea plății directe pe tonă cu producția medie dintr-o perioadă istorică de referință din perioada de pre-aderare.

În general, țările Central și Est Europene au înregistrat randamente la hectar și pe cap de animal mult mai mici decât cele din țările UE-15, care au însă o agricultură puternic subvenționată și unde fermierii, având mai mulți bani din subvenții, practică tehnologii adecvate, folosesc inputuri moderne la nivelul cerințelor, etc. (Tabelul 4).

Ca urmare, cei doi factori ai înmulțirii (plata pe tonă și producția medie la hectar) sunt mult mai reduși în Europa Centrală și de Est și, ca atare, dacă un fermier mediu din țările UE-15 primește plăți directe în valoare de 6319 euro pe an, un fermier mediu din cele 10 țări nou aderate primește în jur de 502 euro pe an. Pentru România, nivelul acestor plăți va fi și mai scăzut, preconizându-se să crească de la 35 euro/ha în anul 2007 la 49 euro/ha în anul 2009 – varianta fără suplimentare din

Tabelul 4: Randamentele la hectar și producțiile pe cap de animal în UE-15 comparativ cu cele din țările Central și Est-Europene în anul 2000

Producții medii (100 kg/ha)	Grâu	Porumb	Floarea soarelui	Rapiță	Lapte (l/cap)	Carne (kg/cap)
UE-15	57	88	18	31	5639	92
Polonia	36	58		24	3477	59
Ungaria	41	60	17	14	5225	65
Republica Cehă	42	61	21	26	4837	77
Republica Slovacă	41	55	16	19	4000	70
Slovenia	59	73		24	3199	100
Estonia				12	4070	58
Lituania	30			17	3104	80
Letonia	25			14	3560	55
România*	34	44	16		3158	
Bulgaria	28	27	10			73

Notă: * anul 2004, date din Anuarul statistic, INS.

Sursa: Pouliquen, 2001.

fondurile naționale (Banca Mondială, 2005).

În același timp, pachetul pentru finanțarea sectorului agricol din țările Central și Est-Europene prevede sume considerabil mai importante pentru măsurile de dezvoltare rurală, cărora le sunt alocate cca. 50% din fonduri. Aceste fonduri se preconizează a avea un rol important în creșterea competitivității și restructurarea sectorului agricol din aceste țări (vezi măsurile de dezvoltare rurală pentru fermele de semi-subzistență, modernizarea fermelor, instalarea tinerilor fermieri, pensionarea anticipată etc.).

Aderarea la Uniunea Europeană a însemnat totuși pentru cele 8 țări Central și Est-Europene o creștere semnificativă a sprijinului pentru agricultură, atât prin intermediul sprijinului pe piețe (pilonul 1) cât și al sumelor destinate dezvoltării rurale (pilonul 2).

Situația agriculturii din statele nou-aderate prezintă, la un an de la integrare, aspecte pozitive, cu unele diferențe generate mai ales de poziționarea geografică și caracteristicile climatice. Multe dintre noile state membre (mai ales Polonia, Țările Baltice și Slovenia) par a fi depășit provocările ocazionate de integrarea în piața unică. Alte state (cele din zona de Sud – Ungaria mai ales), au părut a fi afectate de producția record de cereale înregistrată în anul 2004, problemele apărând din cauza insuficienței infrastructuri pentru transport și depozitare, ca și întârzierii cu care a reacționat sistemul comunitar de intervenție pe piețele agricole.

Veniturile fermelor au crescut semnificativ, cu 56% în anul 2004, în termeni nominali comparativ cu anul precedent, datorită îmbunătățirii sistemului de prețuri și acordării plăților directe. Totuși, aceste date statistice ascund unele efecte negative, generate de funcționarea insti-

tuțiilor implicate în acordarea plăților pentru agricultori. În numeroase țări nou aderate, plățile compensatorii au fost acordate cu întârziere, abia la începutul anului 2005.

În același timp, investițiile în sectorul agricol și de procesare alimentară au devenit foarte mari, depășind disponibilitățile de finanțare atât din fondurile naționale cât și din fondurile Uniunii Europene. Dezvoltarea investițiilor în agricultură este cu mult mai mare decât se aprecia înainte de aderare și aceasta datorită faptului că acum agricultura este percepută ca un sector cu risc mai scăzut decât înainte ca țările respective să devină membre ale Uniunii Europene. În multe din țările membre, băncile au inițiat scheme de credit specifice pentru fermierii care iau parte la programele de dezvoltare rurală.

Prețul pământului a crescut în noile state membre, deși vânzările către cetățenii străini rămân în general restricționate. Aceste evoluții corespund în linii mari așteptărilor privind creșterea profitabilității agriculturii după aderare și a impactului acordării plăților directe și a primelor pentru zonele defavorizate asupra prețului pământului. De aceea, fermierii din țările nou aderate, care arendează terenuri agricole sunt și vor fi în continuare afectați.

În ceea ce privește piețele și prețurile, în general prețurile la producător au crescut pentru animalele vii, carne și produse lactate. Prețul la carnea de porc a crescut datorită conjuncturii favorabile de pe piața europeană. De asemenea, a crescut prețul la carnea de vită datorită cererii importante din partea vechilor membri ai Uniunii Europene. Cererea internă la carnea de vită este în scădere, atât datorită obiceiurilor de consum din această zonă,

cât și datorită creșterii prețurilor (oportunități de export pe piețele UE-15) și lipsei unei oferte de calitate. Prețurile la carnea de pui au crescut în multe din noile state membre, datorită oportunităților de export către vechile state UE-15.

Piața produselor lactate trebuie să facă față cerințelor privind calitatea, mai ales în țări precum Polonia, Lituania, Letonia și Ungaria. Diferențele de prețuri între produsele de calitate scăzută și cele de calitate ridicată sunt foarte mari și, de aceea, îmbunătățirea calității apare ca o provocare majoră, iar producătorii trebuie să facă față cerințelor de ajustare la aceste standarde de calitate.

În schimb, prețurile cerealelor au scăzut în anul 2004, comparativ cu anul 2003, în parte datorită recoltei excepționale din acel an. La aceasta au contribuit și unele disfuncționalități de pe filiere, ca și funcționarea cu întârziere a sistemului de intervenție.

Contribuția noilor state membre la producția totală de cereale și seminte uleioase a UE a fost în anul 2004 de 29%. S-au înregistrat în aceste țări presiuni importante asupra prețurilor, datorită lipsei capacităților de depozitare și a costurilor ridicate cu transportul, care au afectat negativ competitivitatea sectorului cereale și șansele sale de a se integra în piața comună europeană sau în piața mondială. Această situație a condus practic la o segmentare a pieței europene a cerealelor (mai puțin a plantelor uleioase). De aceea devine esențială creșterea investițiilor în sectorul infrastructurii pentru transportul și depozitarea cerealelor. Numai prin aceste investiții se va putea îmbunătăți situația producătorilor de cereale din țările nou-aderate și reduce volatilitatea prețurilor. Practic, în anul 2004, prețurile la cereale au scăzut mult în Ungaria dato-

rită vânzărilor imediat după recoltare, determinate de insuficienta capacitate de stocare, care ar fi trebuit să le permită fermierilor traversarea perioadei dintre recoltare și perioada de intervenție a organismelor comunitare. Această experiență nefavorabilă ar trebui să mobilizeze și agenții de pe filiera cerealelor din țara noastră, deoarece principalul « brand » al agriculturii românești sunt cerealele. Țările nou aderate din partea de nord a Europei au fost mai puțin afectate de această problemă, deși și aici prețurile la cereale au fost mai scăzute decât cele din în anul secetos 2003.

Situația industriilor de procesare alimentară a fost diferită de la țară la țară. În multe țări investițiile, consolidările și concentrările au loc într-un ritm rapid datorită atât resurselor interne, cât și investițiilor străine directe. Cele mai mari provocări apar în domeniul agenților de procesare din domeniul laptelui și cărnii, unde standardele de calitate pun probleme majore. Perspective favorabile pe piețele europene îl are comerțul cu animale vii care compensează parțial slaba competitivitate a procesatorilor din domeniul cărnii.

În ceea ce privește consumatorii din țările nou aderate putem aprecia o modificare pe termen mediu a modelului de consum, cauzată pe de o parte de modificarea prețurilor o dată cu integrarea în Uniunea Europeană, dar și sub influența creșterii treptate a veniturilor și sub presiunea unor factori demografici, cum ar fi îmbătrânirea populației.

Prețurile alimentelor au avut evoluții diferite în fiecare dintre țări. O mare parte dintre produsele alimentare au cunoscut o creștere a prețului, în principal zahărul, carnea de vită (care nu este semnificativă în dieta populației din aceste țări), carnea de porc, pui, și fructele citrice (banane și

portocale). Alte produse, cum ar fi produse lactate cu multă valoare adăugată, importate în general, au cunoscut scăderi ale prețului. În general, prețurile au crescut în țările în care concurența dintre marii procesatori și comercianții cu amănuntul a fost limitată. În unele țări, ca de exemplu Slovacia, Ungaria și Cehia, nivelul prețurilor alimentare a rămas practic neschimbat sau a scăzut puțin.

Veniturile populației din țările nou-aderate sunt mult mai scăzute decât în țările din UE-15, dar au cunoscut un proces real de îmbunătățire în ultimii ani, existând în acest context perspective reale pentru creșterea cererii alimentare (Tabelul 5).

Acest potențial de creștere a veniturilor pentru locuitorii din țările nou aderate poate fi o veste bună pentru operatorii

Tabelul 5: Creșterea veniturilor și convergența țărilor nou aderate la UE-15

	PIB per capita (% din UE-15 în PPC)		Creșterea medie a PIB în termeni reali (%)
	1997	2005	1997-2005
Republica Cehă	61,9	67,8	2,3
Estonia	35,0	51,7	6,8
Cipru	71,5	77,5	3,7
Letonia	29,8	43,1	7,1
Lituania	33,3	47,1	6,1
Ungaria	45,5	57,2	4,3
Malta	69,3	64,3	2,1
Polonia	40,1	46,0	3,9
Slovenia	64,5	75,0	3,9
Slovacia	42,3	50,1	4,1
UE-10	44,3	52,1	3,9
Belgia	106,7	109,1	2,2
Danemarca	113,3	114,6	2,1
Germania	105,6	100,0	1,4
Grecia	64,3	77,1	4,1
Spania	79,3	90,7	3,8
Franța	103,6	100,5	2,3
Irlanda	101,9	127,7	7,3
Italia	104,0	95,8	1,3
Luxemburg	164,6	214,0	5,3
Olanda	112,5	114,2	2,2
Austria	112,9	113,3	2,2
Portugalia	69,5	65,8	2,2
Finlanda	99,5	104,2	3,4
Suedia	104,6	109,5	2,9
Marea Britanie	101,7	107,3	2,8
UE-15	100,0	100,0	2,3

Sursa: DG for Economic and Financial Affairs, 2006.

economici din sectorul agroalimentar, deoarece consumul alimentar în țările vest-europene este practic saturat, deci singurele piețe care vor fi în creștere vor fi în anii viitori cele din zona Central și Est-Europeană.

Factorii demografici vor avea și ei o contribuție la evoluția cererii alimentare din aceste țări, deoarece, după cum se observă din Tabelul 1, procesul de creștere a populației din aceste țări va fi mai mic decât în țările vest-europene, iar procesul de îmbătrânire a populației mai accentuat.

3. Aderarea României la Uniunea Europeană

Tratatul privind integrarea României și a Bulgariei la Uniunea Europeană a fost semnat la 25 aprilie 2005, iar aderarea acestor două țări a avut loc la 1 ianuarie 2007. În general, condițiile generale obținute de România și Bulgaria sunt asemănătoare cu cele de care au beneficiat statele care au aderat în anul 2004, conform principiului tratamentului egal. De asemenea, atât România, cât și Bulgaria au negociat în termeni favorabili obținerea cotelor lapte, isoglucoză și zahăr, etc.

Principalele prevederi ale tratatului privind agricultura se referă la:

- alocarea plăților directe se va face pe baza producțiilor medii dintr-o perioa-

da de referință. Pentru România această perioadă de referință a fost perioada 2000-2002;

- introducerea plăților directe în concordanță cu prevederile pentru celelalte noi state membre – care au aderat din anul 2004 – se va face treptat, pe o perioadă de zece ani, cu un nivel inițial de 25% din nivelul acordat țărilor din UE-15. Creșteri succesive anuale vor aduce plățile directe din România la nivelul de 40% din nivelul UE-15 în anul 2010 și de 100% din nivelul UE-15 în anul 2017 (Tabelul 6);
- nivelul acestor plăți directe poate fi suplimentat din fonduri naționale sau prin redirectionarea unor sume destinate dezvoltării rurale, valoarea suplimentării (*top-up*) nu trebuie însă să depășească 30% din nivelul plăților directe acordate de UE-15. În cazul României, aceasta ar putea oferi o soluție pentru susținerea sectorului producției animale, care nu va primi plăți directe, datorită acordării acestora la unitatea de suprafață (schema SAPS). Aplicarea acestei opțiuni ar putea conduce la atingerea nivelului de 100% din plățile compensatorii ale UE-15 în anul 2013 (Tabelul 7);
- în următorii cinci ani de la aderare (perioada 2007-2012), în România (ca și în Bulgaria, de altfel), se vor acorda plățile directe conform schemei SAPS

Tabelul 6: Plățile directe* care vor fi primite de România, Bulgaria și celelalte Noi State Membre

Anii	'04	'05	'06	'07	'08	'09	'10	'11	'12	'13	'14	'15	'16
NSM-10	25	30	35	40	50	60	70	80	90	100	100	100	100
RO & BG	-	-	-	25	30	35	40	50	60	70	80	90	100

Notă: * ca procent din nivelul plăților directe din UE-15.

Sursa: Banca Mondială, 2005.

Tabelul 7: Plățile directe* acordate prin SAPS și cele finanțate din fondurile naționale

Ani	'07	'08	'09	'10	'11	'12	'13	'14	'15	'16
SAPS	25	30	35	40	50	60	70	80	90	100
Max top-up	30	30	30	30	30	30	30	20	10	0
<i>Total</i>	<i>55</i>	<i>60</i>	<i>65</i>	<i>70</i>	<i>80</i>	<i>90</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Notă: * ca procent din nivelul plăților directe din UE-15.

Sursa: Banca Mondială, 2005.

(*Single Area Payment Scheme*). Nivelul minim al fermei eligibile este 1 hectar, iar al parcelei 0,3 hectare. După anul 2012 se va trece la aplicarea plății unice pe fermă, la fel ca și în celelalte state ale Uniunii Europene. În acest context, suprafața eligibilă pentru plăți directe de cca 7 milioane de hectare, iar producția de referință pentru culturile din arabil a fost stabilită la 2650 kg/ha conform producției medii obținute în perioada istorică 2000-2002;

- a fost negociată o cotă de 3,057 milioane tone de lapte și o cotă de 109 mii tone de zahăr;
- pachetul financiar pentru următorii trei ani de după aderare propune acordarea unei sume de 831 milioane euro pentru plățile directe. Aceste plăți nu presupun cofinanțare din fondurile naționale. Pentru finanțarea măsurilor de piață se prevede acordarea a 732 milioane de euro (pentru intervențiile pe piață și subvențiile la export). Acordarea acestor fonduri nu prevede de asemenea cofinanțarea din fondurile naționale;
- se prevăd fonduri foarte consistente pentru dezvoltarea rurală. Acestea se vor ridica la cca. 2,424 milioane de euro, prevăzând însă obligația statului român pentru cofinanțare din fondurile

naționale;

- prevederile PAC privind modularea nu se vor introduce în România, ca și în celelalte țări în curs de aderare, înainte de atingerea nivelului de 100% a plăților compensatorii ale UE-15.

Aderarea României la Uniunea Europeană va constitui o provocare serioasă pentru sectorul agricol, unde predomină de peste 15 ani o structură agrară duală, cu puternice contraste între agricultura de subzistență și cea modernă practică de marile ferme comerciale. Pentru majoritatea produselor, producția și consumul de subzistență joacă un rol important în mediul rural din țara noastră (mai ales la lapte, ouă, carne, vin etc.) Această producție de subzistență nu intră pe piață și nu răspunde semnalelor pieței. Acordarea unor plăți compensatorii pentru ferme începând de la 1 hectar furnizează incertitudini cu privire la perspectivele restrukturării fermelor și creșterii dimensiunii medii a acestora. Decuplarea acestui sprijin de producție (practic, nu există obligația de a cultiva acest teren ci numai de a-l menține într-o stare bună pentru agricultură), ne conduce spre ideea că probabil suma de bani primită ca plată compensatorie va fi considerată ca un fel de ajutor social și va contribui la conservarea, în mare măsură, a actualelor ferme de subzistență.

O altă categorie de probleme sunt cele ale sectorului de procesare alimentară, și anume, capacitatea sa de a se restructura pentru a face față normelor sanitar-veterinare și de calitate ale Uniunii Europene. În negocierile privind capitolul Agricultură s-au acordat anumite perioade tranzitorii (până la 31.12.2009) pentru modernizarea sectorului de procesare alimentară și anume:

- modernizarea a 26 de abatoare și unități de procesare pentru carnea de porc și 2 pentru carnea de pui, în conformitate cu standardele UE;
- modernizarea a 28 de unități de procesare a laptelui, organizarea sistemului de colectare a laptelui conform standardelor UE;
- îndeplinirea cerințelor UE referitoare la fermele de vaci de lapte și la calitatea laptelui materie primă.

Evaluările Uniunii Europene asupra implicațiilor aderării României și Bulgariei asupra producției și comerțului

agricol indică efecte modeste, deși potențialul agricol al României (de exemplu) este destul de ridicat. Și aceasta deoarece, în domeniul producției animale există probleme majore privind competitivitatea: costurile la carnea de porc, de pui și la ouă sunt mai ridicate decât cele din UE, iar calitatea produselor este scăzută. Se așteaptă, de asemenea, ca aceste țări să nu-și pună în valoare potențialul agricol de care dispun, cel puțin pe termen mediu, datorită impedimentelor legate de structura agrară, excedentelor de forță de muncă din agricultură, populației agricole îmbătrânite. Ca factori care ar putea influența pozitiv agricultura acestor țări amintim poziția lor geografică favorabilă la Marea Neagră și efectul pozitiv pe care politicile de dezvoltare rurală și acordarea plăților directe le vor avea asupra veniturilor populației rurale, îmbunătățind competitivitatea și orientarea spre piață a exploatațiilor agricole.

Bibliografie

- Alexandri, C. și colab., 'Integrarea europeană a piețelor agricole românești', Editura "Terra Nostra", Iași, 2006
- Banca Mondială, *Sectorul agroalimentar din România într-o perspectivă europeană*, ECSSD, 2005.
- DG for Agriculture, *Prospects for Agricultural Markets and Income 2005-2012*, European Commission, 2005.
- DG for Economic and Financial Affairs, *European Economy, Enlargement, Two Years After – An Economic Evaluation*, European Commission, 2006.
- Institutul European, *Sectorul agricol în perspectiva aderării României la Uniunea Europeană: implicații asupra sistemului de plăți*, 'Studii de Impact III', 2005.
- Pouliquen, A., *Competitiveness and Farm Incomes in the CEEC Agri-food Sectors: Implications Before and After Accession for EU Markets and Policies*, OECD, Paris, 2001.
- Sedik, D., *A Tailor-made Common Agricultural Policy for the Accession Countries: Help or Harm for Agriculture in Eastern Europe?*, 'The role of agriculture in Central and Eastern European Rural Development: Engine of change or social buffer', IAMO, Germany, 2004.